

CONȘTIINȚA METALINGVISTICĂ, ETNOLINGVISTICĂ ȘI SOCIOLINGVISTICĂ – COMPONENTE ALE PERSONALITĂȚII ELEVILOR DIN ȘCOALA ALOLINGVĂ

Marta ISTRATI

Catedra Limba Română

L'apprentissage de la langue maternelle est un passage essentiellement inconscient d'un langage sous-verbal au langage verbal. D'habitude, les premières expériences de conscience linguistique du monolingue – prise de conscience de la connaissance d'une langue - se font à l'école. Quand un individu apprend une langue étrangère à l'école, il vit une expérience métalinguistique. L'*alternance codique* comporte également une conscience précoce - bien qu'incomplète – de la diversité des langues. On constate que la conscience métalinguistique de l'enfant bilingue se développe beaucoup plus rapidement que chez les autres. L'enfant commence à raisonner sur le fonctionnement des langues, il les compare. Et cette conscience est capitale pour apprendre d'autres langues encore.

Louise Dabéne distingue cinq niveaux de la conscience: la conscience langagière, la conscience linguistique, la conscience normative, la conscience ethno-linguistique, la conscience sociolinguistique.

Achiziționarea limbii materne este un proces, în mod esențial, inconștient. Primele experiențe de conștiință lingvistică, la copiii monolingvi, au loc în perioada preșcolară/școlară, când elevii încep studiul gramaticii limbii materne (ce nu mai este privită ca un fenomen natural, stabil) sau a unor limbi străine. Situația lingvistică în care un individ intră în contact cu mai multe limbi, începând doar cu vârsta școlară este numită *multilingvism*. *Plurilingvismul* caracterizează indivizii care au achiziționat mai multe limbi în mod simultan, de la naștere [1, p.48-49]. În conștiința pluri(multi)lingvilor, comparativ cu cea a monolingvilor, au loc schimbări importante, condiționate de necesitatea unei coexistențe a mai multor sisteme lingvistice: apare fenomenul interferenței, tendința de a confrunța sistemele atât conținutul, cât și formal, de a identifica asemănările și deosebiriile dintre idiomuri, de a aprecia corectitudinea exprimării în diferite limbi etc.

Până la desfășurarea unor studii de caz profesionale, se susținea nocivitatea bilingvismului, atât asupra conștiinței lingvistice, cât și asupra competențelor lingvistice, deoarece, pe de o parte, se credea că efortul necesar pentru achiziționarea limbii secunde diminuează cantitatea de energie disponibilă pentru asimilarea altor cunoștințe; pe de altă parte, copiii bilingvi oscilează între două sisteme de gândire diferite, mixându-le fără a le sesiza originalitatea, de exemplu Pieron H., Pichon E.¹(.) ș.a. Ulterior, lingviștii au combătut ipoteza unui retard la bilingvi și ideea că aceștia încep să vorbească mai târziu decât monolingvii. „Se poate spune că lingviștii consimt astăzi că ”handicapul bilingv” este un mit” [...]. În realitate, studiile arată că nu bilingvismul este responsabil de eșecul școlar, ci factorii socioculturali și socio-psihologici care conduc la un bilingvism substractiv, adică achiziția limbii secunde se face în detrimentul limbii vernaculare” (trad. aut.) [2, p.4]. Laroussi consideră că valorificându-se limba primară, încurajându-se utilizarea acesteia în cât mai multe situații se va evita acest pretins handicap bilingv.

Din perspectivă psiholingvistică, cercetările au demonstrat că „[...] malgré la présence d'une double personnalité chez le bilingue coordonné (ou parfait), cette duplicité n'implique pas un dédoublement de type pathologique, mais plutôt une richesse profonde qui permet non seulement d'assimiler des mondes différents mais encore de disposer d'un puissant mécanisme de défense” [1, p.42]. Chiar și alternanța de cod, la care apelează în vorbirea lor plurilingvii, este semnul unei unități interioare în structura și dinamica personalității. La copii, code-switching-ul (mai ales, conversațional interfrastic ori situațional) reprezintă o conștientizare precoce (dar și incompletă) a diversității lingvistice, care se dezvoltă în timp.

În perioada postbelică, slăbirea statutului limbii române și a conștiinței lingvistice a românilor ce s-au pomenit integrați în Uniunea Sovietică este explicabilă atât prin situația demografică stabilită după război, reducerea păturii intelectuale, prin politica de rusificare desfășurată intens în perioada următoare, prin statutul superior al limbii ruse, creșterea numerică a etniei ruse pe acest teritoriu, căsătoriile mixte cu populația autohtonă, cât și prin reducerea ponderii limbii „moldovenești”, ajungând la o formă rudimentară, cu o imagine/statut inferior. Aceste realități macrosociolingvistice sunt bine cunoscute și demonstrate prin

¹ Pieron Henri, 1951, *Vocabulaire de la psychologie*, PUF ; Pichon Edouard., 1936, *Le développement psychologique de l'enfant et de l'adolescent*. Masson et C

analize numeroase și multilaterale. În sociolingvistica actuală ocupă un teren tot mai vast cercetarea microsociolingvistică: comportamentul lingvistic, reprezentările socio- și metalingvistice ale indivizilor concreți ori ale grupurilor mici de indivizi, precum și relațiile sociolingvistice extra- sau intragrup.

Bunăoară, analizând rezultatele furnizate de ancheta (dar și de interviurile aprofundate) desfășurată în liceul cu predare în limba rusă din or. Ungheni, am fost interesați și de variatele manifestări ale conștiinței lingvistice a elevilor anchetați.

Răspunsurile adolescenților bilingvi au demonstrat că conștiința lor nu se reduce la o simplă funcție etno-simbolică, ea presupune o legătură strânsă și complexă cu atitudinile respondenților față de limbile cunoscute. Astfel se explică faptul că toți elevii anchetați consideră limba rusă limbă maternă, deși 24% dintre ei declară că limba maternă a ambilor părinți este româna, limbă cunoscută/vorbită și de ei înșiși. În cadrul interviurilor aprofundate, unii dintre acești elevi au calificat și limba română drept limbă maternă. Alte limbi studiate, precum limbile engleză, franceză etc. sunt încadrate în categoria *limbilor străine* sau *moderne*. Nici unul dintre respondenți nu echivalează statutul limbii române cu cel al limbii engleze, de exemplu, deși o studiază de asemenea doar la școală.

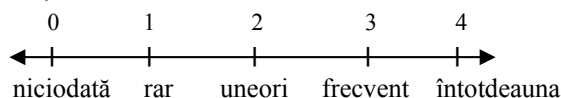
Denumirea în care sunt menționate limbile ilustrează clar statutul acestora în reprezentările elevilor. Dacă realizăm o paralelă cu elevii dintr-un liceu cu predarea în limba română, care au fost respondenți în cadrul primului studiu de caz, un statut nedefinit în reprezentările majorității elevilor românofoni îl are limba rusă, ei utilizează doar glotonimul respectiv, dar nu o pot considera nici limbă maternă, nici limbă străină. Situația este mai clară în cazul elevilor din instituțiile cu predarea în limba rusă, în care româna este o disciplină de studiu: elevii respectivi o nominalizează în interviuri și în răspunsurile din anchete ca *limba de stat*, *limba țării* (pentru elevii din familii românofone ea este și *limbă maternă*). Poziția indecisă a elevilor românofoni este, de fapt, oglindirea unui statut oficial echivoc al limbii ruse în republică, deoarece utilizarea intensivă a acesteia în toate domeniile (administrativ, educativ, economic, neoficial, mass-media etc.) nu permite echivalarea limbii ruse cu alte limbi ale comunităților lingvistice minoritare în Republica Moldova².

Louise Dabène distinge conștiința lingvistică, verbală, normativă, etnolingvistică și sociolingvistică. Primele trei tipuri de conștiință, care se formează sub influența familiei, societății, școlarizării, constituie **conștiința metalingvistică** [3, p. 98-103].

Conștiința lingvistică presupune faptul că subiectul este capabil de a conștientiza existența limbii în sine, distinctă de realitatea extralingvistică. Acest tip de conștiință capătă o importanță mai mare în procesul studierii gramaticii unei limbi. Cercetătorii observă că anume la copiii bi-/ plurilingvi, care practică de timpuriu mai multe sisteme lingvistice, acest tip de conștiință este mai dezvoltat, deoarece ei înțeleg că aceluiași referent îi pot corespunde mai mulți semnificați, astfel universul lingvistic capătă o mai mare independență față de universul de referință [Ibidem].

Conștiința verbală îi permite locutorului să diferențieze formele lingvistice, să elimine unele și să păstreze altele, în funcție de parametrii situației de comunicare. Datorită acestei conștiințe, copiii bilingvi reușesc să diferențieze sistemele lingvistice utilizate de la vârsta de doi ani. Evitarea sau reducerea la minimum a vorbirii mixte, a formelor hibride, conștientizarea code-switching-ului, segmentarea discursului bilingv sunt posibile, de asemenea, pentru o conștiință verbală dezvoltată. Am mizat pe acest nivel al conștiinței, când am inclus în chestionarul pentru elevii rusofoni întrebarea:

➤ **Utilizați în același enunț cuvinte românești și rusești?**

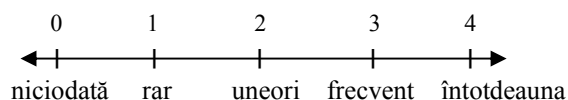

Datorită **conștiinței normative** vorbitorii diferențiază formele corecte, acceptate ale unei limbi. Semilingvismul, diglosia (dominarea unei limbi) pot „slăbi” conștiința normativă. Cu toate acestea, situațiile de contact lingvistic „sănătos” (bilingvism echilibrat) contribuie la dezvoltarea interesului copiilor/adolescenților pentru limbile utilizate, posibilitatea unor reflecții, comparații, evaluări ale formelor lingvistice utilizate, ale propriilor competențe sau ale altora.

Se mizează anume pe aceste tipuri de conștiință, când se adresează elevilor următoarele întrebări din anchetă:

² În literatura de specialitate, o limbă vorbită pe teritoriul național, dar diferită de limba principală de predare, care are un statut privilegiat, datorat circumstanțelor istorice particulare și situației sociolingvistice, este numită *limbă secundă* [3, p.107]. Această situație este asemănătoare cu cea a limbii ruse în Republica Moldova.

➤ **A. Vorbind în limba română, utilizați cuvinte sau forme neliterare?** (de exemplu *iaca* (în loc de „iată”), *dă-ni* (în loc de „da-mi”), *chișior* (în loc de „picior”), *copchil* (în loc de „copil”), *vorghește* (în loc de „vorbește”).

B. De ce?

- a. am învățat limba română în sat.
- b. asemenea cuvinte se utilizează în familie.
- c. așa vorbesc oamenii cu care comunic.
- d. alt motiv: _____

C. În ce situații vă străduiți să vorbiți corect în limba română?

Analiza și sistematizarea răspunsurilor a oferit următoarele rezultate:

Tabelul 1

Utilizarea cuvintelor sau formelor lingvistice neliterare/populare române în vorbirea elevilor

	Niciodată	Rar	Uneori	Deseori	Întotdeauna
	0%	50%	33%	17%	0%
în care limba maternă a părinților este română		Asemenea cuvinte se utilizează în familie – 11% Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 23% Uit cuvintele literare – 16%	Asemenea cuvinte se utilizează în familie – 9% Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 16% Am învățat româna în sat – 8%	Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 17%	
elevii din familiile în care limba maternă a unui părinte este română	5%	40%	17%	38%	0%
	Știu cum este corect	Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 35% Am învățat româna în sat – 5%	Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 17%	Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 38%	
elevii din familiile în care limba maternă a părinților este rusă sau ucraineană	34%	35%	19%	9%	3%
	Știu cum este corect – 3% Nu vorbesc în română – 28% Nu-mi place să schimonosesc limba – 3%	Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 22% Prefer limba literară – 3% Uit cuvintele literare – 4% Am învățat la grădiniță și câteva clase la școală în română și cunosc limba literară – 6%	Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 16% Așa îmi este mai ușor să vorbesc – 3%	Așa vorbesc oamenii cu care comunic – 9%	Am învățat româna în sat – 3%

Este evident că un grad mai înalt de conștiință normativă îl demonstrează elevii ai căror părinți utilizează rar sau nu utilizează limba română, deoarece au alte limbi materne (rusă sau ucraineană) și astfel elevii nu au tendința să utilizeze mixat cele două sistemele lingvistice – rus și român. Conștiința normativă se dezvoltă mai puțin în cazul respondenților ai căror părinți au limbi materne diferite și, prin urmare, situațiile de code-switching sunt foarte frecvente în rețeaua verbală a acestor elevi, ceea ce demonstrează și faptul că marea majoritate a optat pentru varianta de răspuns: *așa vorbesc oamenii cu care comunic*. Diversitatea de răspunsuri ale elevilor, care, în primul rând în familie, cunosc o separare mai evidentă a limbilor cunoscute demonstrează o conștientizare mai aprofundată a proceselor lingvistice și a comportamentului verbal.

Într-o legătură directă cu diglosia internă, conform terminologiei lui Labov [4], se face deosebire dintre *variația interpersonală* și cea *intrapersonală*: prima presupune raportul dintre diferite tipuri de performanță

lingvistică și parametri, precum vârsta, sexul, categoria socială la diferiți vorbitori (variație absolut firească și care nu prezintă un interes deosebit); cea de-a doua se bazează pe raportul dintre performanțele aceluiași vorbitor și contextele verbale produse de diverse situații (de exemplu, s-a observat că discursul narativ cere mai frecvent de la vorbitor o variantă lingvistică inferioară discursului argumentativ) [5, p.73]. Acest tip de variație este într-o legătură directă cu conștiința normativă, gradul avansat de dezvoltare al căreia îl va determina pe locutor să limiteze la minimum domeniile de utilizare a variantei lingvistice non-standard. Prin urmare, întrebarea „În ce situații vă străduiți să vorbiți corect în limba română?” reflectă variația intrapersonală în vorbirea elevilor rusofoni. Rezultatele ilustrate în tabelul 2 demonstrează că tendința de a utiliza permanent sau cât mai frecvent varianta lingvistică literară/standard este puțin răspândită. Unii sociolingviști (N.Gueunier, P.Cellier ș.a.) relaționează instabilitatea competenței lingvistice cu absența unui atașament față de limba respectivă și valorile culturale care se asociază cu varianta literară a acesteia [5, p.73-75].

Tabelul 2

Ponderea răspunsurilor la întrebarea: "În ce situații vă străduiți să vorbiți corect în limba română?"

Situația Tipul de familie	Doar la lecțiile de română	În locuri publice (și la școală)	Mereu	Cu oamenii care vorbesc corect româna	Nu vorbesc în română	Vorbesc cu toți la fel	Alte răspunsuri
Elevii din familiile în care limba maternă a părinților este rusa sau ucraينة	30%	20%	17%	3%	21%	7%	1% (cu mama)
Elevii din familiile în care limba maternă a unui părinte este româna	18%	6%	6%	53%	-	-	7% (cu părinții) 6% (cu prietenii)
Elevii din familiile în care limba maternă a părinților este româna	-	46%	-	54%	-	-	-

Astfel, conștiința metalingvistică demonstrează un grad mai evoluat la copiii plurilingvi, care apelează frecvent la procesul traducerii (chiar a propriilor gânduri în momentul vorbirii, spre deosebire de cei care nu ezită să alterneze lingvistic în dependență de limba în care și-au adus aminte termenii necesari), inclusiv în comunicarea familială, căci limba nu mai este utilizată spontan, ca o unealtă, ci devine obiect al reflecției.

O experiență metalingvistică este și învățarea limbii străine la școală, deoarece acest proces este lipsit de spontaneitate, automatism și este supus unor reguli explicite, care solicită rațiunea elevilor. Totuși, chiar și în acest caz, latura afectivă este determinantă: contează relația cu profesorul, metodele de predare, precum și legătura (estetică, ideologică, afectivă) cu țara sau cultura afiliată limbii.

Tendința nu doar de a-și controla propriul limbaj, dar și de a-i corecta pe conlocutori, când aceștia comit greșeli în vorbire, reprezintă, de asemenea, o marcă a conștiinței normative. Bunăoară, prin intermediul anchetei nominalizate, am descoperit că mai mult de jumătate din elevii, care au răspuns la întrebările „*Îți corectai pe prietenii românofoni când se exprimă greșit în limba rusă? De ce?*” (tabelul 3) sunt atenți la corectitudinea vorbirii prietenilor și îi corectează: majoritatea (71%) sunt motivați de propria tendință spre o comunicare corectă; cele 9% (prin răspunsul „*Ei înșiși mă roagă*”) și 6% din respondenți (prin răspunsul „*Și ei mă corectează când vorbesc greșit în română*”) demonstrează că problema unei vorbiri corecte este discutată cu prietenii. Cele 19% („*Înțeleg că le este greu, căci nu e limba lor maternă*”) și 17% („*Nici eu nu vorbesc corect în română*”) dintre elevii care au declarat că nu corectează greșelile în vorbirea prietenilor săi nu demonstrează indiferență și un grad redus de conștiință normativă, ci o dominanță a tactului și toleranței în comunicare.

Tabelul 3

**Pondere și diversitatea răspunsurilor la întrebările:
„Îi corecți pe prietenii românofoni când se exprimă greșit în limba rusă? De ce?”**

Da – 56%:		Nu – 44%:	
1. Ca să vorbească corect în limba rusă	71%	1. Îmi este indiferent	22%
2. Ei înșiși mă roagă	9%	2. Nu consider tacticos să-i corectez	20%
3. Îmi pare distractiv	5%	3. Înțeleg că le este greu, căci nu e limba lor maternă	19%
4. Și ei mă corectează când vorbesc greșit în română	6%	4. Nici eu nu vorbesc corect în română	17%
		5. Îi înțeleg și așa	14%
5. Fără răspuns	9%	6. Nu are rost, așa s-au obișnuit să vorbească	4%
		7. Fără răspuns	4%

Tipul de conștiință care stabilește legătura repertoriului lingvistic al individului cu definirea sa identitară, în măsura în care acesta consideră limba un element genetic constitutiv al personalității sale, ca o marcă a apartenenței la o comunitate determinată este **conștiința etnolingvistică**. Acest tip de conștiință se constituie mult mai dificil decât altele. Există chiar **cazuri de indecizie** la copii și adolescenți. Prezintă interes categoriile propuse de L. Dabène în funcție de gradul de conștiință identitară și lingvistică a bilingvilor:

- *les militants*, conștienți de dubla sa apartenență, dar care au ales afirmarea originii lor;
- *les indécis*, care ezită să se definească și n-au făcut încă alegerea;
- *les panachés*, cei care trăiesc fără un conflict aparent al dublei sale apartenențe;
- *les assimilés*, cei care aproape total și-au respins originile [3, p.103].

Acest tip de conștiință nu este în corelație cu competențele lingvistice ale vorbitorilor; de exemplu, unii elevi își conștientizează originea română în pofida unor competențe lingvistice mult mai slabe în limba respectivă, decât în limba rusă.

Conștiința care poziționează limba în universul social – **conștiința sociolingvistică** – vizează mai mult atitudinile, reprezentările locutorilor, generate de informațiile pe care aceștia le dețin despre aria de utilizare, tipul de difuzare a limbilor respective etc.; datorită acestei conștiințe, indivizii pot decide, de exemplu, să studieze o altă limbă – cea a vecinilor ori una de răspândire internațională. Anume acest nivel al conștiinței explică astfel de fenomene precum convergența, divergența și menținerea lingvistică:

- utilizarea limbii interlocutorului său constituie un caz de convergență lingvistică;
- păstrarea utilizării propriei limbi în cursul convorbirii – menținere lingvistică;
- accentuarea distanței între limba pe care o utilizează și limba interlocutorului se numește divergență lingvistică [6].

Nivelul de conștiință este mai înalt în cazul divergenței și menținerii lingvistice, decât în cel al convergenței. Aceste strategii se pot, însă, manifesta și simultan la diferite niveluri (de exemplu, alegerea lingvistică, conținutul discursului, stil, accent etc.). Convergența demonstrează tendința locutorului spre eficacitatea comunicării, câștigarea simpatiei interlocutorului ori identificarea cu acesta. Menținerea și divergența lingvistică se explică prin intenția individului de a se diferenția de interlocutorii săi.

Pe măsură ce conștiința metalingvistică și sociolingvistică a copiilor/adolescenților evoluează, ei optează pentru modele unilingve și se dezvoltă tendința de a evita code-switching-ul conversațional și mixing-ul. Exemplele de exprimare literară (a profesorilor, a scriitorilor, a jurnaliștilor etc.), când nu se „împrumută” ocazional afixe/cuvinte/sintagme dintr-o altă limbă, diferă de limbajul familial, afectat de alternanțe lingvistice de diferite tipuri. Schimbările ce au loc în comportamentul lingvistic al elevilor sunt într-o legătură nemijlocită cu atitudinile formate: cu cât atitudinea față de varianta lingvistică nenormată va fi mai negativă, cu atât mai pronunțată va fi motivația de a o evita. Bunăoară, această tendință explică următorul fenomen sociolingvistic, observabil în rândul rusofonilor din republică și confirmat prin interviurile aprofundate cu elevii din cadrul anchetei descrise: elevii rusofoni, care au cunoscut, în mod primar, doar varianta neliterară a limbii române, caracterizată prin frecvența cuvintelor/formelor populare, a rusismelor, a calcurilor, a formelor hibride etc. ori mențin relații sociale preponderent cu locutorii românofoni cu asemenea competențe verbale, manifestă o atitudine negativă față de limba română, în general, chiar și în pofida faptului că forma literară a idiomului dat o

studiază la școală, formă care li se pare inaplicabilă în rețeaua lor socială, dar elevii anchetați nu au manifestat o atitudine peiorativă față de aceasta. Deoarece distanța lingvistică între variantele literară și colocvială ale limbii ruse este mai mică, acești elevi apreciază limba lor maternă ca fiind superioară limbii române.

Numărul tot mai mare de persoane, care nu mai împărtășesc stereotipul despre prestigiul limbii ruse, ci, fiind românofoni, își impun limba maternă, devine un factor frustrant pentru acei adolescenți rusofoni care dețin competențe minime în limba română. În virtutea altor factori (psihologici, de educație etc.), copii rusofoni nu depășesc aceste bariere prin studierea mai aprofundată a limbii de stat, ci prin negarea realității, prin izolarea în cercurile restrânse ale camarazilor de opinie sau prin etalarea unei principialități neargumentate și a unei „poze” de victime ale situației sociolingvistice actuale. Astfel se explică comportamentul lingvistic al celor circa 9% de respondenți din eșantionul total, care optează pentru divergență lingvistică și afirmă că vor răspunde conlocutorilor românofoni în limba rusă, dar nu din cauza unor competențe insuficiente în limba de stat, dar ca afișare a apartenenței sale etnice ori dintr-o dorință nemotivată de ei. În pofida acestei afirmații, confruntarea tuturor răspunsurilor din anchetele lor demonstrează, totuși, competențele lor insuficiente în limba română.

Toți elevii din tipurile A și B de familii și 52% din tipul C conștientizează necesitatea practică a comunicării cu semenii românofoni în limba de stat ori ca unul dintre mijloacele de achiziționare/studiere aprofundată a limbii române, ca un ajutor în procesul dificil de adaptare ori ca o etalare a bunelor sale competențe de comunicare orală și scrisă în limba română (6% chiar au oferit răspunsuri în limba română, deși întrebările din anchetă erau în limba rusă) și nu manifestă intoleranță sau o atitudine ostilă. Este o poziție absolut logică, deoarece optarea în favoarea limbii ruse ca limbă de comunicare inter-etnică în Republica Moldova nu constituie o demonstrare a atitudinii prietenești și nici o condiție a bunei înțelegeri civice. Acești adolescenți conștientizează că limbajul este mijlocul de exprimare a mentalității, al dezvoltării intelectuale și al orizontului cultural. Prezența unor asemenea elevi în clasele, de obicei, pronunțat eterogene, este un factor benefic, deoarece profesorul poate utiliza rezultatele lor ca un criteriu de performanță, evitând corectarea greșelilor din vorbirea altor elevi sub formă de „reproș” ori compararea variantei lor cu propria manieră de a răspunde, care evident că va fi „perfectă”. Astfel, interactivitatea între elevi, diferențele dintre competențe (datorate nu doar capacităților deosebite, dar și condițiilor microsociolingvistice variate în care se dezvoltă elevii) sunt niște resurse care merită a fi exploatate în contextualizarea învățării.

Tabelul 4

Distribuirea elevilor în funcție de limba în care vor răspunde dacă o persoană necunoscută le va adresa o întrebare în limba română

A. Elevi din familiile în care limba maternă a părinților este româna 24%	În limba română	100%	<i>Deoarece cunosc limba română</i>	62%
			<i>Ca să fiu înțeleș</i>	38%
	În limba rusă	0%		
	Nu voi răspunde	0%		
B. Elevi din familiile în care limba maternă a unui părinte este româna 32%	În limba română	100%	<i>Deoarece cunosc limba română</i>	39%
			<i>Ca să fiu înțeleș</i>	45%
			<i>Fiindcă e limba de stat</i>	6%
			<i>Altfel ar fi nepoliticos</i>	5%
			<i>Dacă voi putea, altfel voi răspunde în rusă</i>	5%
	În limba rusă	0%		
Nu voi răspunde	0%			
C. Elevi din familiile în care limba maternă a părinților este rusa sau ucraineana 44%	În limba română	52%	<i>Cunosc limba română</i>	26%
			<i>Ca să fiu înțeleș</i>	23%
			<i>Altfel ar fi nepoliticos</i>	3%
	În limba rusă	45%	<i>Răspund cum vreau, să înțeleagă ce dorește</i>	13%
			<i>Așa îmi este mai ușor, nu cunosc limba română</i>	24%
			<i>Rusa este limba mea maternă</i>	8%
	Nu voi răspunde	3%	<i>Nu cunosc româna</i>	3%

Elevii rusofoni, care conștientizează importanța limbii ruse pentru păstrarea identității lor etnice și a legăturii cu originile, trebuie să înțeleagă că a cunoaște limba și cultura națiunii titulare nu presupune o aculturație. Perpetuarea patrimoniului propriei etnii minoritare este datoria lor în special și a familiilor acestora în general, ca celule ale etniei, dar nu a reprezentanților etniei majoritare, adică a românilor, care sunt datori să manifeste doar toleranță și respect interetnic.

Admitem concluzia că în cazul bilingvilor, conștiința metalingvistică se dezvoltă mai rapid decât la monolingvi. Copilul începe să reflecteze asupra funcționării limbii, el compară. Această conștiință este esențială pentru achiziționarea ulterioară și a alte limbi, precum și facilitează învățarea mai aprofundată a idiomurilor în cauză. Se dezvoltă și competențele fonetice, deoarece copilul devine mai sensibil la alte sunete și cât mai de timpuriu se învață, cu atât sunt mai multe șanse de a învăța corect. Dar și din perspectivă culturală, bilingvismul (plurilingvismul) permite copilului să descopere lumea într-o manieră mai puțin unidimensională. Bilingvii precoce dezvoltă mai puțin stereotipurile și șovinismul, ei învață, odată cu limbile, să înțeleagă și vorbitorii respectivi, mentalitățile lor, diferențele și specificul. Bilingvul, care sesizează mai devreme că sistemele lingvistice sunt fenomene abstracte, și nu monolite, osificate, va avea o flexibilitate cognitivă mai mare.

Totuși pe de o parte, ca o condiție primară, bilingvul trebuie să aibă atitudine pozitivă față de ambele limbi, deoarece copilul care va considera raportul dintre limbi drept unul conflictual va comporta prejudecăți culturale și lingvistice, care își au originea, în primul rând, în familie.

Pe de altă parte, angajarea mai intensă a școlilor cu predarea în limba rusă la un proiect de promovare a limbii române ar contribui la dezvoltarea conștiinței sociolingvistice la elevi. Trecerea de la o școlarizare monolingvă în rusă la una bilingvă ruso-română – fără un scop eventual de suplinire a limbii grupului de apartenență a elevilor (nu putem generaliza prin termenul „limbă maternă”, deoarece ancheta demonstrează că asemenea școli nu sunt frecventate doar de reprezentanții „puri” ai etniei ruse) prin limba națiunii titulare – ar fi o metodă susceptibilă de resuscitare a valorilor și a statutului limbii române în conștiința acestor elevi, care trădează prea frecvent reprezentări sociolingvistice negative atașate limbii de stat, precum: discriminare, stereotipuri, prejudecăți, insecuritate lingvistică. Școlile alolingve nu pot promova atitudini puriste, ci trebuie să contribuie la recuperarea patrimoniului cultural și lingvistic al republicii – cheazășie a poziției civice corecte. Astfel, se sugerează o nouă analiză a politicii și a planificării lingvistice, cu o atenție specială asupra programelor pedagogice și a modelului de învățare în școlile alolingve din republică.

Bibliografie:

1. Titone R. (1995). *On the Bilingual Person*. Ottawa-New York: Legas Publications.
2. Laroussi Foued (2006). *La problématique du plurilinguisme et du pluriculturalisme*. DYALANG FRE 2787 CNRS, Université de Rouen/ http://www.ac-mayotte.fr/IMG/pdf/Interv_Laroussi-Plurilinguisme.pdf
3. Dabéne Louise (1994). *Repères sociolinguistiques pour l'enseignement des langues: Les situations plurilingues*. Paris: Hachette.
4. Labov William (1976). *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Oxford: Basil Blackwell.
5. Gueunier Nicole (1982). *Langue maternelle et situation de continuum: le cas d'un créole réunionnais*. In *Langue française*, nr.54, p.68-84.
6. Bourhis R.Y., Giles H., Leyens J-P. & Tajfel H. (1979). *Psycholinguistic distinctiveness: Language divergence in Belgium*. In H. Giles & R. ST. Clair (Eds.), *Language and social psychology*. Oxford: Basil Blackwell, p. 158-185.

Prezentat la 10.12.2010